

Χάρης Ν. Μελετιάδης
Πάντειον Πανεπιστήμιο

Εισήγηση για την 83^η επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940

Η 8^η Μεραρχία και το Απόσπασμα Πίνδου δέχτηκαν στις 5.30 το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 την ιταλική επίθεση σύμφωνα με το σχέδιο του Ιταλού στρατηγού Βισκόντι Πράσκα. Σήμερα 83 χρόνια μετά τιμούμε τη μάχη της Ελλάδας στην προφυλακή των εθνών εναντίον της σκλαβιάς που θέλησε να επιβάλει ο ιταλικός φασισμός και ο γερμανικός ναζισμός.

Όπως κάθε χρόνο έτσι και φέτος συγκεντρωθήκαμε εδώ στην επέτειο του Όχι. Οι επέτειοι έχουν επανάληψη και πρόθεσή μας είναι να μην επαναλάβουμε γεγονότα που είναι πασίγνωστα ούτε να κάνουμε μια τυπική υπόμνηση ή να καταφύγουμε στην κενή ρητορεία, που από την εποχή του Πλατωνικού Μενέξενου ενοχλούσε τους στοχαστικούς ακροατές. Μέσα στην αίθουσα της γεραράς Εταιρείας των Φίλων του Λαού η κύρια φροντίδα μας, που είναι ο φωτισμός του Λαού, μας υπαγορεύει να συσχετίζουμε τις εορταστικές μας εκδηλώσεις με το Χρόνο που κυλάει στο μεταξύ και ανάβει νέες εστίες που ερμηνεύουν τα μεγάλα γεγονότα ως οργανικά δημιουργήματα του ζωντανού γίνεσθαι.

Μας χωρίζουν δυο-τρεις γενιές από τον πόλεμο του 1940 και όσοι τότε πολέμησαν και υπέφεραν μέσα στο ζόφο της Κατοχής λιγοστεύουν. Εκείνο που απομένει ακέραιο είναι η ηθική κληρονομιά που άφησαν στα παιδιά τους, τους γονείς μας, κι εκείνοι προς εμάς και εμείς με τη σειρά μας προς τους νέους. Αυτοί εντέλει θα κρίνουν όχι μόνο τη ζωή που τους αφήνουμε, αλλά και το περιεχόμενο της ιστορίας και την ποιότητα της πολιτικής, τη μορφή και το ήθος του σύγχρονου κόσμου, τις μεγάλες γεωπολιτικές επιλογές και μέσα σε αυτές την διάσωση του δικαιώματος της ζωής που έχουν και οι πιο μικροί λαοί.

Είναι παράδοση που φτάνει στα όρια του κοινού τύπου να περιγράφεται, να εξαιρείται, να εξυμνείται η ψυχολογία του ελληνικού λαού τα χαράματα της 28ης Οκτωβρίου. Η έντονη, απροσδόκητη, πάνδημη ευφορία, που συνόδευσε την απάντηση του Ιωάννη Μεταξά στο ιταλικό τηλεσίγγραφο, η απάντηση στην εισβολή ήταν ομοιογενής και είχε γνωστά τα συνθετικά της στοιχεία, την εθνική αξιοπρέπεια, τη βαθιά ιστορική συνείδηση που εγείρεται και δεσμεύει τον πραξιακό μας ορίζοντα, την φιλοπατρία, την περηφάνεια που δοκιμάζει ένας μικρός λαός, όταν αποκρούει τη βουλμία ενός τυπικά υπέρτερου.

Υπήρξε όμως και κάτι πιο ισχυρό που έδωσε νόημα σε όλη αυτή τη σύνθεση. Αυτό που ονομάζουμε λεβεντιά και που δεν είναι μόνο το αρρενωπό ήθος, αλλά η γενναιόδωρη παραδοχή της δραματικής ουσίας μιας ζωής ταγμένης να εξαντλεί τις δυνατότητες και την ίδια στιγμή να ξέρει ότι ο θάνατος караδοκεί. Ο Πίνδαρος έχει μιλήσει για αυτή την

λεβεντιά: Μή, φίλα ψυχά, βίον άθάνατον σπεύδε, τάν δ' έμπρακτον άντλει μαχανάν (Πυθιόν. 3. 61 κε.). Δεν πρόκειται για μια ανέμελη προσεπικύρωση της φυσικής νομοτέλειας ούτε για μια πρόσχαρη κατάφαση στην τραγωδία της Μοίρας, όπως έλεγε ο Νιτσε, αλλά για ένα συνδυασμό όπου η εγκαρτέρηση του θανάτου γίνεται οίστρος της ζωής και εγρήγορση και ετοιμότητα. Ο φυσικός κάματος και η φθορά δεν χαλάει το ταξίδι για την όντως χώρα των ζώντων. Από το Βυζάντιο ο πολιτισμός μας πήρε τη σύνδεση της στρατιωτικής επιτυχίας με την κατίσχυση του Σταυρού και ας θυμηθούμε στον πόλεμο του '40 ότι η περίφημη αφίσα του Γουναρόπουλου παρουσίαζε την Παναγία να κατευοδώνει τον φαντάρο που πήγαινε στο μέτωπο για τη Νίκη και τη Λευτεριά. Αυτή η θρησκευτική διάσταση δεν είναι τόσο ξένη στη δική μας νεωτερική κοινωνία και η ζωή μας στο διεθνές περιβάλλον σε ένιες περιστάσεις έγινε δύσφορη, επειδή όχι απλώς η λεβεντιά, αλλά ούτε και το φιλότιμο συνιστούν προσιτές περιοχές πολιτικής στις διεθνείς σχέσεις.

Η Νίκη· η Λευτεριά· πώς μπορούν να νοηθούν αυτές οι λέξεις χωρίς την αγάπη για την πατρίδα; Η πατρίδα για πολλούς λαούς στον κόσμο είναι οι ρίζες τους στο χώμα μιας ορισμένης γης, μιας ορισμένης επικράτειας. Εδώ στο δικό μας πολιτισμό η πατρίδα για πρώτη φορά απέκτησε το βαθύ περιεχόμενό της και υψώθηκε σε ηθική και σεπτή αξία. Το αίσθημα του ανήκειν στην πατρική γη για τους Αθηναίους δεν εδραζόταν σε μια σχέση παραγωγικής ανταλλαγής (παίρνω από τη γη τα μέσα της επιβίωσής μου και αναπτύσσω μαζί της μια σχέση ιδιοκτησίας) αλλά εδώ για πρώτη φορά συνδέθηκε με την περιοχή του νόμου και της δημοκρατίας, εδώ απέκτησε τα θεία χαρακτηριστικά της. Είτε ακούμε το Σωκράτη στον Κρίτωνα να μιλάει για την πατρίδα είτε τον Αισχύλο στους Πέρσες είτε τον Περικλή στον Επιτάφιο Λόγο η περιπάθεια και η κατάνυξη προσδίδουν στην αθηναϊκή φιλοπατρία των κλασικών χρόνων μια μοναδικότητα.

Η εξιδανίκευση της φιλοπατρίας δεν πέθανε με την παρακμή της αθηναϊκής δημοκρατίας. Δοκιμάστηκε υπέροχα ως συνθετικό στοιχείο πολιτισμικής ώσμωσης με το άπλωμα του Ελληνισμού ως τη Βακτριανή και τις Ινδίες και τη συναντούμε να αποτελεί τον ένα πόλο του ρωμαϊκού πατριωτισμού και μέσω του Κικέρωνα, του Πολύβιου, του Σαλούστιου, του Βιργίλιου, του Λίβιου και ως τον Αυγουστίνο ή τον Ευσέβιο, τον Θεμίστιο, τον Λιβάνιο και τους Τρεις Καππαδόκες της Εκκλησίας μας ρυθμίζει όλη αυτή την ιδέα της φιλοπατρίας που διακριβώνουμε στα χρόνια του Μεσαίωνα ως και τον Μακιαβέλλι. Η πατρίδα στο κείμενό του τελευταίου μεγαλώνει, δεν είναι η στενή γη που γεννηθήκαμε, το χωριό μας, η πόλη μας, αλλά γίνεται αίτημα μιας πλατύτερης σύνθεσης και έρχεται να μπολιάσει στις διεθνείς σχέσεις των Νέων Χρόνων την έννοια του έθνους που προσδίδει στην ενότητά του εδαφικά χαρακτηριστικά και που αγωνίζεται για την αποκατάστασή της.

Ποια θα ήταν η ισόπαλη αναφορά σε αυτή τη φιλοπατρία; Οι μεγάλες αποικιακές αυτοκρατορίες των Νεότερων Χρόνων και η εκκωφαντική κατάρρευσή τους μετά από τους δύο μεγάλους πολέμους του 20^{ου} αι. μας ξαναφέρνουν στη Ρώμη, τη Ρώμη όχι των πολύχρωμων κινηματογραφικών έργων και των τουριστικών μνημείων ούτε τη Ρώμη καρικατούρα του ιταλικού φασισμού, αλλά την Ρώμη ως πρόβλημα που έθεσε η αυτοκρατορία και ο ιμπεριαλισμός. Για τον Κικέρωνα, όπως για τον Σαλούστιο και τον Λίβιο, οι συνέπειες της αυτοκρατορίας είναι δύο: αφενός, η αυτοκρατορία απολαμβάνει τη μεγάλη κοινή αφήγηση της υποδειγματικής νίκης, αφετέρου, τρέμει από την πανταχού παρούσα απειλή της κατάρρευσης της κοινότητας, μια κατάρρευση που τη φέρνει ολοένα και πιο κοντά κάθε νέα κατάκτηση, κάθε νέα ένεση αποσταθεροποιητικής διαφορετικότητας, κάθε νέα πράξη καταστολής, κάθε νέα εισαγωγή λεηλατημένου πλούτου. Θα μπορούσε αυτή η ρωμαϊκή φιλοπατρία, όπως την είδαμε προηγουμένως ως αρχή, να είναι φιλειρηνική; Αυτή ήταν η ελπίδα του Κικέρωνα, μια ελπίδα για την οποία

μίλησε στο έσχατο έργο του De officiis. Αν σκεφτεί κανείς αυτές τις πολιτικές αρχές και τις αξίες όχι ως αντικείμενα προς διάδοση με τις κατακτήσεις ούτε ως δώρα της Ρώμης στους λαούς της Μεσογείου, αλλά ως δικλίδες για να μην κατακτηθούν άλλοι λαοί, τότε η ρωμαϊκή φιλοπατρία θα μπορούσε να είναι και πιο ειρηνική και λιγότερο συνδεδεμένη με την αγάπη της δόξας. Αντιστρόφως όμως δεν είναι δύσκολο να δει κανείς ότι η αγάπη για την πατρίδα, είτε έχει τις ρίζες της σε μια αίσθηση ευγνωμοσύνης προς εκείνη είτε στην αναγνώριση της κανονιστικής αξίας των αρχών στις οποίες βασίζεται, θα μπορούσε γρήγορα να μετατραπεί σε πόθο να συρθούν εκούσες άκουσες και άλλες χώρες σε ένα τρόπο βίου που δεν είναι δικός τους.

Εβδομήντα οκτώ χρόνια μας χωρίζουν από το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και ο κόσμος μας έχει αλλάξει δραματικά, αλλά όχι ισότροπα. Οι νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε εμείς που έχουμε την τύχη να ζούμε στο υπερπολιτισμένο κομμάτι του πλανήτη μας είναι ιδιαίτερες έντονες και δραματικές. Θέτουν διλήμματα και καλούν τις κοινωνίες μας να αποφασίσουν ξανά με νέους όρους για τις θεμελιώδεις αρχές της συγκρότησής τους. Αναδεικνύουν δύο κυρίως στοιχεία: την επιδίωξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την πολιτισμική υπεράσπιση. Έχοντας αυτά κατά νου οι διεθνείς σχέσεις, η θέση της χώρας μας – μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε στη Χερσόνησο του Αίμου είτε στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο καθορίζεται από ένα υπερβολικά μεγάλο αριθμό πεδίων άσκησης της πολιτικής και πολιτισμικών διαλόγων, που διεκπεραιώνονται σε ιδιαίτερες δύσκολες συνθήκες και σε διαρκώς αυξανόμενα πολεμικά περιβάλλοντα. Σε αυτές τις συνθήκες η αναφορά στο Όχι εκκινεί από το πολεμικό γεγονός, από αυτό που έπραξε σύσσωμος ο ελληνικός λαός και ιδίως τα στρατευμένα παιδιά του, οι Ένοπλες Δυνάμεις μας. Για το λόγο αυτό και θελήσαμε να προβάλουμε στη σημερινή επέτειο τη στρατιωτική πλευρά του Όχι. Ζητήσαμε από τον εκλεκτό φίλο της Εταιρείας μας, τον υποστράτηγο κ. Ανδρέα Καστάνη, καθηγητή της Σχολής Ευελπίδων, της Σχολής που οι σπουδαστές της διακρίθηκαν στην πιο δύσκολη ώρα της αναμέτρησής μας με το ναζισμό στα βουνά της Κρήτης και δόξασαν τα ελληνικά όπλα στο Ελ Αλαμίν, στο Ρίμινι, στα ελληνικά βουνά, στα νησιά του Αιγαίου πελάγους και στις πόλεις να μας μιλήσει σχετικά.

Ο υποστράτηγος Καστάνης δεν είναι μόνο ένας έμπειρος αξιωματικός ε.α. είναι και δόκιμος ιστορικός με διδακτορική διατριβή που φέρει ως τίτλο: Η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων κατά τα πρώτα έτη της λειτουργίας της 1828-1834 και έχει συγγράψει πολλές εργασίες για την Στρατιωτική Ιστορία, την Ελληνική Επανάσταση καθώς και για την ιστορία του Ελληνικού Κράτους.

30 Οκτωβρίου 2023